

Inspectie beter dan accreditatie'

Prof Arnold Heertje en Anne Marie Oudemans van BON pleiten voor een afschaffing van de accreditatie in het HO. Zij noemen dit "gedwongen winkelnering" en stellen voor terug te keren naar "ex-post controle" onder "supervisie" van OCW en gecontroleerd door de Kamer. Dit zou ook de bureaucratie helpen verminderen. U leest hun analyse en antwoord op het betoog van NVAO-voorzitter Karl Dittrich hier.

Vertrouwen is goed. Heldere controleerbare structuren zijn beter.

Nu een ieder uit zijn loopgraaf is gekropen, blijkt dat Karl Dittrich en zijn organisatie ook vraagtekens hebben gezet bij de bureaucratische procescontrole die de accreditatie is. Hij ziet ook dat de zes facetten daarvan voornamelijk procesbeschrijvingen zijn, maar voelt zich beknot door de wet. Hij wil wel inhoudelijke ex-post controle, maar hij kan niet. Dat is niet goed. De NVAO heeft een verantwoordelijkheid en is vrij in de keuze van toetsing.

Toch probeert hij iets te doen. Blijkbaar is het de NVAO duidelijk dat de vakinhoud van de opleidingen en de rol die vakinhoud speelt bij de accreditatie ver weg is gezakt. De NVAO probeert de vakinhoud terug te brengen. Dat siert de NVAO maar laat de grondslag van de bureaucratische procesmeting intact en er zal dus niets veranderen hoewel een ieder ziet dat het met name mis is in het HBO. Dat is niet goed.

Om tot een goede structuur te komen voor de accreditatie zal er eerst gekeken moeten worden wie wat doet gedurende het accreditatieproces. De NVAO doet de eindcontrole op de beoordeling van de VBI en die kost 500 euro. Ongeveer een jaar voor de accreditatiedagen neemt het proces zijn aanvang bij de te accrediteren opleiding. Er wordt een VBI uitgekozen uit de lijst van de NVAO aanbevolen VBI's. Deze VBI's zijn commerciële organisaties die door de NVAO worden gecertificeerd en hebben onderling contact. Van concurrentie is geen sprake. Het is meer gedwongen winkelnering. Misschien een aardig onderwerp voor de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa).

De gekozen VBI komt binnen in zijn rol van adviseur. Zij nemen de protocollen voor de facetten mee die alle door de opleiding ingevuld moeten worden. Zij geven voorlichting over de papieren die verzameld moeten worden en over de presentatie in het rapport. Zij geven advies over de te bezigen bewoordingen, trainen de docenten en studenten op de juiste antwoorden, leveren de vereiste domeincompetenties etc. Voor dit alles vragen zij uiteraard het uurtarief van een goed consultant. Gemiddeld komt dit op zo'n 80.000 euro uit. Zie bijvoorbeeld het artikel van Ton Willems 'Het echec van het HBO' in het UNIENFTO tijdschrift van november 2006. De hogeschool doet het uitvoeringswerk voor het rapport. De geschatte interne bureaucratische kosten zijn 400.000 euro voor managers, onderwijskundigen, evaluatiedeskundigen, kwaliteitsdeskundigen en docenten.

Als onder leiding van de VBI de school het rapport af heeft, is de VBI klaar met adviseren.

Deze verlaat via de achterdeur de school om meteen aan de voordeur weer te verschijnen maar nu in de hoedanigheid van beoordelaar. De VBI stelt het visitatiepanel vast waarbij maar 1 lid vakinhoudelijke kennis hoeft te hebben. De panelleden nemen hun werk wel serieus maar hebben niet voldoende vakinhoud om een vakinhoudelijke ex post controle uit te voeren. Sommige panelleden blijken banden te hebben met de VBI. De VBI beoordeelt het rapport. Deze beoordeling van de VBI kost zo'n 6000 euro. Zij hebben hun geld reeds verdiend in de adviseursfase en kunnen nu in de beoordelingsfase met een kleine rekening toe. Dit valt dan ook minder op. De VBI beoordeelt dus het rapport waarover zij zelf hebben geadviseerd. De NVAO keurt het rapport van de VBI die zijzelf eerst hebben gecertificeerd.

Deze structuur leidt tot gedwongen winkelnering, waarbij de VBI's een groot belang hebben om de bureaucratie en de procescontrole zo uitgebreid mogelijk te maken. Hoe meer procescontrole hoe meer zij kunnen adviseren en beoordelen. Dat levert geld op. Ex post inhoudscontrole is veel goedkoper en sneller dus onaantrekkelijk voor de VBI's. De NVAO ziet slechts het eindrapport en niet de werkelijke, geldverslindende structuren erachter die bol staan van perverse prikkels. Dat is niet goed.

Nu de NVAO zelf aangeeft dat zij de inhoud weer wil terugbrengen binnen de accreditatie - wat wij toejuichen - moet zij ook borgen dat dit via goede structuren gebeurt. Karl Dittrich geeft aan dat hij wel vertrouwen heeft in de VBI's en de NVAO. Vertrouwen is wel noodzakelijk maar niet voldoende. Zeker niet als er financiële prikkels zijn en vermenging van advies- en beoordelingsfuncties die ongeremd naar meer bureaucratische procescontrole leiden. Dat is niet goed. De VBI's hebben reeds laten zien dat vertrouwen wordt misbruikt en dat zij door de achterliggende structuur gebaat zijn bij bureaucratische procescontrole waarbij de NVAO slechts het laatste staartje krijgt te zien.

De oproep van Karl Dittrich aan docenten om tijdens panelbezoeken hun mond open te doen is opmerkelijk. Allereerst is het tegen het eigenbelang van een docent om kritiek binnen het accreditatieproces te leveren. Als de opleiding niet wordt geaccrediteerd kan hij zijn baan verliezen. Mocht een docent de waarheid laten prevaleren boven zijn eigenbelang dan is het usance dat het management de docent, al dan niet met intimidatie, in het accreditatiegareel dwingt. Wanneer docenten gehoor geven aan de oproep van Karl Dittrich brengen zij hun baan in gevaar. Zij kunnen er niet van uit gaan dat de NVAO ze zal beschermen tegen hun management. Een dergelijke oproep lijkt dan ook ongepast.

Het is beter om er voor te zorgen dat het werk van de VBI's wordt ontdaan van onnodige bureaucratische procescontrole en vervangen wordt door inhoudelijke ex post controle. Deze inhoudelijke ex post controle zou vervolgens door de NVAO zelf of een aparte afdeling, bijvoorbeeld de inspectie, onder supervisie van OC&W kunnen worden uitgevoerd. Dan kan de Tweede Kamer controle uitoefenen. Het geldverslindende accreditatiecircuit wordt dan teruggebracht tot de borging van de kwalitatieve inhoud.

OC&W moet erop toezien dat de commerciële bureaucratische procestijgers geen kans meer krijgen. De Tweede Kamer kan dit controleren. Een mooie gelegenheid om de bureaucratie daadwerkelijk te verminderen. Als wij de inhoudaccreditering willen terugbrengen in het onderwijs, dan moet de structuur van de NVAO en de VBI's worden vervangen door een heldere structuur met controlemogelijkheden vanuit de Tweede Kamer. Anders blijven we steken in misplaatst vertrouwen en verlenen we slechts lippendienst aan de borging op inhoud. Dat zou niet goed zijn.

*Arnold Heertje
Anne Marie Oudemans*

24-01-2007 www.scienceguide.nl

Opleiding moet kunnen aantonen kwaliteit te realiseren'

De keurmeester voorkomt dat de slager zijn eigen vlees keurt en keurmeester NVAO is actief bij het verder ontbureaucratiseren van de validering van de kwaliteit van het HO. Karl Dittrich gaat in op de kritische opmerkingen van verschillende docenten uit het hbo en van prof Heertje op ScienceGuide. U leest zijn betoog een aansporing tot vervolgdiscussie hier.

In hun [reactie](#) "Dittrich geeft rooskleurig perspectief" plaatsen Heertje en Oudemans een aantal behartenswaardige kanttekeningen bij het huidige accreditatiestelsel. Dat stelsel kent een aantal eigenaardigheden die de wetgever waarschijnlijk met de beste bedoelingen heeft opgelegd. In het WHW, artikel 5a.8, staan de criteria waaraan de NVAO opleidingen moet toetsen, opgesomd. Deze criteria zijn gebaseerd op de voordien bestaande visitatieprotocollen van VSNU en HBO-raad. De wetgever heeft op die manier geprobeerd de aansluiting te bewerkstelligen tussen het oude visitatie- en het nieuwe accreditatiestelsel. Tegelijkertijd is een aantal ingrijpende veranderingen in het stelsel opgenomen om te voorkomen dat "de slager zijn eigen vlees keurt". De NVAO is opgericht als onafhankelijke "keurmeester", VBI's moeten de beoordelingen verrichten en de sancties zijn verzwaard.

De consequentie van de zwaarte van de sancties is dat instellingen en opleidingen alles uit de kast halen om maar te laten zien dat de "basiskwaliteit" wordt behaald. De NVAO is zich bewust van de bureaucratiserende elementen van dit stelsel en heeft om die reden een aantal

voorstellen gedaan om de “accreditatielast” te verminderen. De inzet daarvan is om het gesprek over de inhoud van het vak weer in de kern van het stelsel terug te brengen. Dat gaat niet van de ene op de andere dag, maar wij maken vorderingen. Onderwijs hoort inderdaad het terrein van de professionals te zijn! Ik hoop van harte dat een gewijzigd accreditatiestelsel vanaf 2010, nadat alle opleidingen eenmaal zijn beoordeeld, zo zal werken.

Ik realiseer me ook dat accreditatie een momentopname is. Het gevaar bestaat dat opleidingen zich louter richten op het behalen van het accreditatiekeurmerk en dan weer overgaan tot de orde van de dag. Dat zou jammer zijn omdat kwaliteitsbewaking en kwaliteitsverbetering continu aandacht behoeven: wij geven daarom veel aandacht aan het vormen van een kwaliteitscultuur binnen de opleidingen en instellingen. In de meest basale vorm is accreditatie immers niets anders dan nagaan: “of een opleiding waarmaakt wat zij aan studenten en de samenleving belooft, op een internationaal aanvaardbaar niveau van bachelor en master”.

Die vraag hoort een opleiding voortdurend in het achterhoofd te hebben en te kunnen beantwoorden. In het beantwoorden van die vraag spelen de docenten natuurlijk een doorslaggevende rol, maar moeten ook de ervaringen en opvattingen van alumni en beroepenveld worden meegenomen. Van groot belang daarbij is voor mij ook de internationale vergelijking. Het niveau van onze afgestudeerden moet immers op zijn minst aan de internationale basiskwaliteit voldoen! Ik pleit dan ook voor het vormgeven van een zodanig kwaliteitszorgstelsel binnen instellingen en opleidingen, dat een opleiding kan aantonen “in control” te zijn over de gerealiseerde kwaliteit.

Ik betreur het wanneer docenten als Van Meerten het gevoel hebben (of misschien wel meer dan dat) dat de beoordeling door VBI's en de NVAO een zorgvuldig geregisseerd spel is geworden. Ik ga er met volle overtuiging van uit dat de panelleden die door de VBI's en de NVAO worden aangesteld, hun werk zeer serieus nemen en dat zij zich niet met een kluitje in het riet laten sturen. Ik zou docenten en studenten echter uitdrukkelijk willen uitnodigen hun stem tijdens het visitatieproces te laten horen. Als er onvrede is, moet die verwoord kunnen worden; als er gediscussieerd moet worden over de kwaliteit van het onderwijs, laat dat dan gebeuren. Ik kan slechts herhalen wat ik al vaker heb betoogd: de kwaliteit van het onderwijs is bepalend voor de kracht van de

samenleving. Daarvoor hebben allen die in de onderwijssector werkzaam zijn een zware verantwoordelijkheid!

Karl Dittrich
voorzitter NVAO

15-01-2007 scienceguide.nl

Heertje: 'Dittrich geeft

rooskleurig perspectief'

In zijn artikel 'Heertje mist kans' in *ScienceGuide* prijst Karl Dittrich Beter Onderwijs Nederland omdat zij de problemen binnen het Nederlandse onderwijssysteem op de agenda hebben weten te krijgen. Tegelijkertijd heeft hij kritiek op hen omdat zij, naar zijn mening, geen evenwichtig beeld scheppen over de positieve en negatieve aspecten, maar voornamelijk de problemen benadrukken. Er zijn goede redenen om de problemen te benadrukken. Een beeld geven van een opleiding op een bepaald moment in de tijd, zoals door een accreditatierapport gebeurt, zegt weinig over de lange termijntrend.

Sommige aspecten van de opleiding zijn nog positief omdat de neerwaartse trend nog niet overal is doorgewerkt. Er ontstaat dan een bedrieglijk beeld op dat tijdstip ten aanzien van de trendbeweging. Binnen het HBO groeien de problemen met het competentieonderwijs. Wanneer competentieonderwijs verplicht wordt ingevoerd op de ROC's dan is het te verwachten dat dezelfde problemen gaan ontstaan. Het gaat ons erom de neergaande trend om te buigen.

De heer Dittrich, als voorzitter van de NVAO, gelooft dat hij een genuanceerde kijk heeft op de staat van het onderwijs in Nederland die aangeeft dat de situatie niet zo slecht is als de activisten van de frontlinie menen. Maar is zijn blik op de werkelijkheid scherper dan die van ervaren docenten, hoogleraren en studenten? De NVAO van de heer Dittrich is de top van een industrie van 'bewakers van hoger onderwijs programma's', de zogenaamde Visiterende en Beoordelende Instanties (VBI). Deze VBI's

zijn meestal commerciële organisaties die werkzaam zijn in de onderwijsindustrie. De NVAO controleert het controleproces zoals uitgevoerd door de VBI's en op basis van deze controle op de controle beslist de NVAO of een opleiding wordt geaccrediteerd. Accreditatie is noodzakelijk voor een instituut en haar personeel om financiering te krijgen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat eenieder buitengewoon sterk is gemotiveerd om alle aspecten van de instelling waarop de deskundigen hun oordeel uitbrengen, zo positief mogelijk naar voren brengen. Het VBI controleert of de opleiding voldoende kwaliteit heeft om in aanmerking te komen voor accreditatie door de NVAO. Zou het zo kunnen zijn dat de helikopterview van de heer Dittrich over de controle van de controle van de VBI's een rooskleurig perspectief geeft? Zouden docenten die inhoudelijk onderwijs verzorgen, niet een beter zicht op de realiteit hebben?

Bij de universiteiten lijkt het redelijk goed te zitten met de accreditatie. Geldt dit ook bij de hogescholen? Dichterbij gekomen lijkt de werkelijkheid meer aan te sluiten bij het beeld dat Van Meerten beschrijft op de pagina [Nieuw Leren](#) van *ScienceGuide* dan de indruk die de NVAO wekt. De accreditatierapporten laten zien dat alle 6 facetten waarop beoordeeld wordt, voornamelijk bestaan uit beschrijvingen van de processen en activiteiten. Onderwijskundigen en docenten zijn maanden bezig om de aangedragen formats in te vullen en er kan telkens een vinkje worden gezet als er weer een onderwerp geheel beschreven is en alle achterliggende formulieren correct zijn ingevuld en gearchiveerd. Er is slechts één moment dat er ter plaatse gekeken kan worden naar de inhoudelijke kwaliteit. Dat gebeurt door het deskundigenpanel, waarbij van de 4 of 5 leden slechts 1 lid vakinhoudelijke kennis van de opleiding hoeft te hebben, in de twee dagen die zij op het instituut verschijnen. In deze twee dagen kunnen de leden alle ingevulde formats inzien en de achterliggende formulieren opvragen. Slechts een enkel uurtje wordt besteed om met voorgeselecteerde en geregisseerde docenten te praten over alle mooie beschrijvingen, die keurig zijn afgevinkt. Wie van de twee, de docenten of de accreditatierapporten, zal het scherpste en meest complete beeld geven van de situatie? Misschien kan de heer Dittrich zijn licht daarover laten schijnen?

Het feit dat de rapporten worden gepubliceerd en toegankelijk zijn is een prijzenswaardige stap in de richting van openheid, maar niet voldoende groot om te kunnen spreken over verantwoording afleggen want dat hoeft de NVAO niet. Waar de heer Dittrich lof voor

verdient, is dat hij een van de weinige bestuurders is die bereid is een open en eerlijk debat aan te gaan met de bedoeling de situatie in het onderwijs te verbeteren.

Arnold Heertje
Anne Marie Oudemans

9-01-2007

Dittrich: 'Heertje mist kans'

Teleurstellend en een gemiste kans. Anders kan ik de reactie van Arnold Heertje en Anne Marie Oudemans op *ScienceGuide* (8 januari) op mijn eerdere betoog niet karakteriseren. Onder het mom van het aandragen van bewijzen voor de teloorgang van het hoger onderwijs verwijzen beide auteurs voornamelijk naar hun eigen artikelen en opvattingen en poneren en passant enige grove onwaarheden. Laat ik mij beperken tot de opmerkingen over de NVAO.

De NVAO heeft bij wet en verdrag de taak gekregen een uitspraak te doen over het al dan niet aanwezig zijn van de basiskwaliteit van opleidingen in het Nederlandse en Vlaamse hoger onderwijs. De NVAO baseert haar uitspraken op rapporten van deskundigen (waaronder veel huidige en voormalige collega's van Heertje) die de kwaliteit van de opleidingen moeten beoordelen. Vanzelfsprekend wordt door die deskundigen een oordeel uitgesproken over het niveau van eindwerkstukken, de inhoud van het onderwijs, de toetsing, de kwaliteit van de docenten. Daarnaast wordt onder andere ook een oordeel gegeven over de kwaliteitszorg, de voorzieningen, doelstellingen en de onderwijskundige benaderingen.

Om tot beredeneerde en gemotiveerde oordelen te komen, spreken de deskundigen uiteraard met docenten en studenten, en ook met het verantwoordelijke management. Inmiddels heeft de NVAO al meer dan 1000 uitspraken gedaan. Die zijn allemaal gepubliceerd, met de onderliggende rapporten van de deskundigen erbij. Zouden Heertje en Oudemans nooit de moeite hebben gedaan eens één van deze rapporten te bestuderen? Dan zouden ze weten dat deze beoordeling niet alleen maar

“bureaucratische procescontrole” is, zoals zij (blijven) beweren. Ik heb het accreditatiestelsel overigens in september 2005 ook toegelicht in het *Financieele Dagblad* als reactie op het artikel van Berkhout en Oudemans.

Natuurlijk worden in de beoordelings- en accreditatierapporten kritische noten gekraakt over het onderwijs: er is zorg over de tijdbesteding van studenten, er is zorg over de kwaliteit van het in het onderwijs ingezette personeel, er worden kritische opmerkingen gemaakt over de diepgang van het onderwijs en een gebrek aan contact tussen gekwalificeerde docenten en studenten. Dat is allemaal waar, maar er worden ook veel positieve opmerkingen gemaakt over dezelfde onderwerpen over de inzet van docenten en studenten, over de zorgvuldigheid waarmee de kwaliteit bewaakt wordt, over de wijze waarop bijvoorbeeld competenties worden getoetst. Het beeld is dus genuanceerd en daar zou ik het graag over willen hebben! Niet omdat niets deugt, wèl omdat van alles nog beter kan!

De NVAO is een binationale organisatie. De ministers van Onderwijs van Nederland en Vlaanderen houden gezamenlijk toezicht op het reilen en zeilen van de NVAO. De Inspectie van het Onderwijs houdt daarnaast in Nederland toezicht op het stelsel en heeft daarover al vier rapporten gepubliceerd. Bovendien kunnen studenten, docenten, bestuurders, politici en elke belangstellende kennis nemen van de oordelen van de NVAO en de panels van deskundigen. Als dat geen verantwoording afleggen is!

Beter Onderwijs Nederland verdient respect, omdat de kwaliteit van het onderwijs hoog op de politieke en maatschappelijke agenda is gekomen. De zorg over de kwaliteit van het onderwijs wordt door velen gedeeld, maar de kwaliteit van het debat daarover komt maar niet van de grond. De bijdrage van Heertje en Oudemans is geschreven vanuit de loopgraven en dat is juist datgene waar ik me tegen verzet.

Karl Dittrich
voorzitter NVAO

8-01-2007

Heertje wil debat over HO aan

gaan

De oproep van NVAO-voorzitter Dittrich op *ScienceGuide* over het debat over de kwaliteit van het hoger onderwijs - "Het onderwijs is echt te belangrijk om vanuit de loopgraven alleen maar op elkaar te schieten" - heeft ook binnen 'Beter Onderwijs Nederland' tot discussie geleid. Prof. Arnold Heertje en oprichtster Anne Marie Oudemans reageren daarom op Dittrichs analyse en oproep. Zij stellen onder meer: "Op de constructieve gedachte om lerarenopleidingen weer naar de universiteit over te hevelen teneinde de inhoudelijke kwaliteit weer op niveau terug te brengen is noch van de NVAO, noch van de hogescholen, noch van de HBO-raad iets gehoord.

De perverse financieringsregels vanuit de overheid leiden ertoe dat tegen elke prijs zoveel mogelijk studenten naar binnen moeten worden gelokt en gehouden. Dit financiële belang lijkt voor de hogescholen groter dan de inhoudelijke kwaliteit van toekomstige docenten." U leest hun betoog hieronder

De uitspraken van Karl Dittrich, voorzitter van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO), gedaan op *ScienceGuide* in december 2006 willen wij graag nader bezien. Hij geeft aan dat *“Zulke kritiek [van o.a. BON] blijkt aldoor niet of slecht onderbouwd en zij nodigt zo niet uit tot een beredeneerd weerwoord. Het BON bijvoorbeeld brengt ongenuanceerde betogen, volstaat met oneliners. Dat is niet goed.”*

Karl Dittrich en anderen zoals Doekle Terpstra, voorzitter van de HBO-raad, behoren tot de generatie bestuurders en managers die gelooft in de doctrine dat managen een aparte taak is, die geheel onafhankelijk van de *core business* van de organisatie uitgevoerd kan worden. Een bijkomend effect van dit fenomeen is dat de procedures belangrijker worden dan de inhoud en dat er meer aandacht wordt besteed aan de toon van een debat dan aan de argumenten.

In het bedrijfsleven is de doctrine: ‘wanneer je management hebt gestudeerd kun je alles managen’ reeds geruime tijd vervangen door het idee dat managers vakinhoudelijke kennis en ervaring moeten combineren met managementvaardigheden. Daarom vervangt het bedrijfsleven de ‘ik-wil-alleen-iets-managen-manager’ allang door meewerkende voormannen die allereerst vakinhoud meebrengen en on-top-managementkwaliteiten hebben. Zo

niet in het onderwijs. Daar heerst nog volop de mening dat een manager alleen moet kunnen managen en geen enkele vakinhoud hoeft mee te brengen. De kritiek van de werkvloer, van het onderwijsveld en uit de samenleving op de kwaliteit van het onderwijs, de lerarenopleiding in het HBO en de aan onderwijs bestede geldstromen, is hen volledig ontgaan. Velen zijn intensief betrokken bij het op schrift stellen van deze kritiek in dagbladen, de website www.beteronderwijsnederland.nl en in het boek *Echte Economie* (A. Heertje, Valkhof Pers Nijmegen, 2006), dat de desastreuze ontwikkelingen in het onderwijs analyseert.

Wij zijn niet de enigen die het onderwijs met gefundeerde kritiek volgen. Ruim een jaar geleden hebben G. Berkhout van de Technische Universiteit Delft en A.M.Oudemans in het *FD* aangetoond dat de NVAO niet de kwaliteit van het onderwijs meet. Er is slechts aandacht voor procedures en de bureaucratische vastlegging daarvan. Berkhout en Oudemans laten, op opbouwende wijze, zien hoe de kwaliteit van het onderwijs kan worden gemeten door de ex-postmeting in de schakel erna. De NVAO volhardt echter in zijn niets-metende bureaucratische procescontrole. Voorts heeft mevrouw G. van der Werf van de Universiteit Groningen de effecten van het Nieuwe Leren (NL) op de kwaliteit van de leerlingen onderzocht. Haar onderzoek leert dat van de beweringen: het NL motiveert beter, studenten leren beter van elkaar, en: kennis geplaatst in een actuele context beklijft beter, niets overblijft. Het HBO, waar het NL verplicht is ingevoerd, gaat met de dag verder achteruit, hetgeen zelfs tot massale protesten van studenten leidt. De 'ik-wil-alleen-iets-managen-managers' lopen klakkeloos en kritiekloos achter deze verloedering aan. Hieraan is niet vreemd dat het NL bezuinigingen op lesuren, op de kwaliteit van de docenten en op individuele aandacht voor studenten mogelijk maakt en tegelijkertijd het uitbreiden van het management legitimeert. (Zie artikel *H.O. Actueel* december 2006 van A.M.Oudemans en Th.C.W.Oudemans, Competentieonderwijs – een grootschalig experiment op mensen.)

Bij de kwaliteit van docenten worden al veel langer vraagtekens gezet. In het HBO worden vakdocenten met een academische opleiding veelvuldig vervangen door coaches zonder vakopleiding. Bij de Hogeschool van Amsterdam heeft inmiddels nog maar 50 % van de docenten een academische opleiding. Ook is al geruime tijd aangegeven dat deze docenten van het HBO de nieuwe docenten voor het middelbaar onderwijs opleiden. Door het Nieuwe Leren krijgen de nieuwe docenten voor het middelbaar onderwijs ongeveer 75% didactiek en nog maar 25% inhoud op ongeveer tweede klas VWO niveau. Dit heeft in een stad als

Amsterdam ertoe geleid dat de leerlingen van een VWO 75% kans hebben op een leraar die zelf het VWO niet heeft gehaald. De NVAO beoordeelt de meeste lerarenopleidingen positief. Dat komt omdat zij alleen naar de ingevulde formats kijken en niet naar de werkelijkheid en de inhoud. Laat staan naar de inhoudelijke kwaliteit van het onderwijs. Op de constructieve gedachte om lerarenopleidingen weer naar de universiteit over te hevelen teneinde de inhoudelijke kwaliteit weer op niveau terug te brengen is noch van de NVAO, noch van de hogescholen, noch van de HBO-raad iets gehoord. De perverse financieringsregels vanuit de overheid leiden ertoe dat tegen elke prijs zoveel mogelijk studenten naar binnen moeten worden gelokt en gehouden. Dit financiële belang lijkt voor de hogescholen groter dan de inhoudelijke kwaliteit van toekomstige docenten.

De laatste loot aan de constructieve boom is de onderwijmeter. Het is een wetenschappelijke, door econometristen en accountants doorgerekende methode om op efficiënte wijze het bedrag dat uitgegeven wordt aan onderwijs, verzorgd door docenten, te meten om dit vervolgens te vergelijken met het totale budget. (Zie artikel in *de Volkskrant* van 7 december 2006) Uit de eerste *pilot* bleek dat de onderzochte HBO instelling 21% van zijn budget aan onderwijs, verzorgd door docenten, uitgeeft. De HBO-raad heeft niet het debat gezocht maar er is gereageerd met one-liners als “Moeten we dan in tenten les geven?” De onderwijmeter is ontwikkeld om studenten inzicht te geven of een opleiding onderwijsintensief of -extensief is, om Raden van Toezicht de mogelijkheid te geven om aan *good governance* meer inhoud te geven en om wetenschappelijk inzicht te verwerven ten aanzien van de relatie tussen de hoeveelheid onderwijs, verzorgd door docenten, en kwaliteit van de afgestudeerden. Zouden de HBO-raad en de afzonderlijke HBO-directies geen inzicht in de geldstromen willen hebben, geen benchmarking willen tussen de opleidingen, geen behoefte hebben om aan toekomstige studenten aan te geven hoeveel procent van het totale budget naar onderwijs gaat maar zouden ze de discussie willen verkleinen naar het totaal ondoorzichtige windowdressing-gebied van arbitraire uitgaven aan bureaucratie? Ook aangaande dit wetenschappelijk onderbouwde onderwerp is door de HBO-raad, de HBO-directies en OC&W het debat niet gezocht.

Misschien voeren onderwijsmanagers geen debat omdat ze aan vrijwel niemand verantwoording verschuldigd zijn. Ze zitten ofwel in een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) en worden niet gecontroleerd, ofwel bij een instituut en worden daar marginaal gecontroleerd en hebben de vrije hand, op de

Raad van Toezicht na, om te doen en te laten wat ze willen. Het op afstand zetten van het onderwijs door OC&W is gebeurd zonder goede *checks and balances* in te bouwen. Daardoor is er een onaantastbare kaste van bestuurders en managers ontstaan die met helemaal niemand hoeven te discussiëren, laat staan verantwoording hoeven af te leggen voor hun beleid. Wij willen graag het debat aangaan betreffende alle punten die wij hebben aangedragen.

Arnold Heertje
Anne Marie Oudemans

11-12 2006

"Stop vanuit loopgraven te denken

Karl Dittrich kan en wil zijn zorg niet langer inhouden. "Het gaat niet goed", stelt de NVAO-chef. "Dit soort debat over het hoger onderwijs is niet goed, ook de reacties vanuit het HO zijn dat niet". Kritiek als die vanuit Beter Onderwijs Nederland, prof. Arnold Heertje en anderen maken de NVAO-voorzitter even gramstorig als de toon en inhoud van de reacties daarop. Vanuit het HO "klinken daarop ook alleen maar verwijten en boosheid. Dat is net zo min goed, zelfs als je ook deze kritiek als wederwoord begrijpen kunt. Het onderwijs is echt te belangrijk om vanuit de loopgraven alleen maar op elkaar te schieten". U leest zijn analyse, hartenkreet en voorstel tot een oplossing hier op ScienceGuide.

We hebben bij de NVAO de afgelopen jaren een redelijk beeld ontwikkeld van de stand van de kwaliteit van ons hoger onderwijs. Met bijna 1000 accreditaties van opleidingen is zo'n beeld feitelijk beschikbaar. Een beeld dat externe deskundigen in die 1000 rapportages hebben geformuleerd. Het overgrote deel van het HO voldoet geheel aan de vereiste basiskwaliteit. Dat mag ik toch wel een geruststellende conclusie noemen. En het mag

duidelijk zijn: die 1000 rapportages van externen zijn dus geen 'slager die zijn eigen vlees keurt'. Ook dat is een geruststellende conclusie. Maar ze is in die zin beperkt, dat het hier gaat om het vaststellen van de basiskwaliteit.

Je merkt wel dat het Nederlandse hoger onderwijs in het buitenland hoog staat aangeschreven. Dat geldt de hogescholen en de universiteiten beide in hun vakgebied. Internationaal is er geen reden om aan die stand van zaken te twijfelen. Dat is een wezenlijk signaal.

Wie evenmin ontevreden is, dat is de arbeidsmarkt, zo stel ik vast. De werkloosheid van hoog opgeleiden is veel lager dan bij onze bureaus. Men ziet nog eerder een gebrek aan mensen uit het HO, dan gebrek aan waardering voor hun kwaliteit en vakmanschap in de arbeidsmarkt. De visitatierapportages laten die ook concreet zien, als je leest wat de commentaren en analyses vanuit het bedrijfsleven en de beroepspraktijk daarin aangeven. Dat komt zowel bij de hbo- als de wo-opleidingen aan de orde. Voor beide geldt dit, en als je de vraag naar talent uit beide richtingen ziet, merk je dat de opleidingen het prima doen op de arbeidsmarkt.

Toch hoor ik dan van de critici dat er geen aandacht is voor de grote vragen naar kwaliteit. Die zouden veronachtzaamd worden, die zou men niet meer willen stellen. Maar ik zie diezelfde vragen steeds en met grote stelligheid terugkomen. In elke visitatie staan ze weer vooraan: 'Is het kennisniveau voldoende?' 'Ligt er niet te veel nadruk op zelfsturing, op te zelfstandige werkvormen?' 'Doet u niet aan teveel extensivering van het onderwijs?' 'Wat stelt die begeleiding en het mentoraat bij u voor?'

Maar ook in didactisch opzicht zijn de vragen naar de kwaliteit stelselmatig scherp en *to the point*. 'Kent u niet alleen maar wat algemeen geldige formules in plaats van het noodzakelijke maatwerk voor de student?' 'Hoe vult u dat concreet in?' Allemaal heel herkenbare vragen, die in elke visitatie centraal staan in de controle op de kwaliteit. Van veronachtzaming is geen sprake!

En die zorg om de kwaliteit zit heel diep. Alle betrokkenen formuleren ze: de leden van de panels, *peers* dus uit de beroepspraktijk en de wetenschap, de VBI's in hun rapportages. Ik herinner me nog goed hoe vorig jaar ook Jonathan Mijs en Evelien van Roemburg, de studentenvoorzitters, die vragen op tafel legden. "De lat mag van ons best wat hoger", zeiden ze er voor alle

duidelijkheid bij. Voortreffelijk dus. Allerlei groeperingen met allerlei motieven zijn voortdurend alert op zulke vragen en zorgen. Die zijn het privilege van niemand, ook niet van Beter Onderwijs Nederland.

De kritiek zoals die nu klinkt, ook van BON, die is niet goed. Niets deugt. Dat gaat zo niet. Zulke kritiek blijkt aldoor niet of slecht onderbouwd en zij nodigt zo niet uit tot een beredeneerd weerwoord. Zo'n reactie krijgt ook geen kans, omdat slechts klinkt dat niets deugt en deugen kan. Je komt zo dus niet meer toe aan een poging tot het voorleggen van een verbeterlag in het antwoord op de kritiek.

Jammer is dat! Jammer dat een dialoog zo niet tot stand komt, komen kan. Ik werp dat beide tendenties in het debat voor de voeten! Het BON bijvoorbeeld brengt ongenueanceerde betogen, volstaat met oneliners. Dat is niet goed.

Het hoger onderwijs schiet direct in de verwijtende afweershouding. "Nostalgische verhalen", "achterhaald", "moeten we dan in tenten les geven?" Is ook niet goed dus. Het onderwijs is echt te belangrijk om vanuit loopgraven te denken en alleen maar op elkaar te schieten. Het onderwijs, het debat over de kwaliteit daarvan zijn mij te lief, zijn te belangrijk om het daarbij te laten.

Voor de korte termijn zou ik willen voorstellen dat we wèl een inhoudelijk gesprek willen voeren. Het hoger onderwijs en de vertolkers van zorgen hebben met elkaar de dialoog aan te gaan, inhoudelijk. Maak daar nou eens eerlijk verslag van, laat nou luisteren naar elkaars zorgen en gedachten. Reageer toch vooral op de dingen waar je samen van beseft en weet dat ze natuurlijk beter kunnen. Maak daar werk van, spreek elkaar op zulke punten uit het verslag eens aan. Zou ScienceGuide dat willen doen? Het zou echt helpen als we dat deden.

Ik heb voor een langere termijn ook een verlangen rond dit debat. Recent heb ik een reactie gegeven op het Britse [rapport](#) *The future of European universities: Renaissance or decay?* van Richard Lambert en Nick Butler. Er is ook het rapport-Wijffels, en de Kennisinvesteringsagenda. Die gaan allemaal uit van een ambitieus, stevig beeld van wat ons land met zijn kennissector in 2015 moet kunnen en willen waar maken. Het zou toch erg goed zijn als de nieuwe minister dit als start van het debat zou oppakken. En laten we vanuit 2015 eens terugredeneren: wat zouden we nu al moeten ontwikkelen, aanpakken, verbeteren om daar naartoe te kunnen gaan? Zo zou het debat echt meer

opleveren en uit de sfeer van verdachtmaking en verwijt kunnen komen. Hebben ze dat in Finland ook al gedaan? Bij [Sitra](#), hun innovatieplatformclub? Schrijf dat dan maar op, laten we daar toch ook naar kijken dan.

De rede van EU-commissaris Figel bij de aanbidding van het rapport van Lambert en Butler leest u [hier](#).

De analyse van RUG-rector Zwarts van dat rapport bij de opening van het academisch jaar leest u [hier](#).

Een interview met BON-oprichtster en HvA- docente Anne Marie Oudemans leest u op het kennispodium over [Nieuw Leren](#) in onze pagina Kenniscirculatie